

Н.Т. Тургунова, илмий раҳбар Ш.И. Пахрутдинов
ИИВ Академияси ўқитувчиси
Тошкент Ўзбекистон
nasiba.turgunova@bk.ru

АХБОРОТНИНГ ЁШЛАР ТАРБИЯСИДАГИ ЎРНИ

Аннотация. Мақолада ҳозирги глобаллашув шароитида кишилар онгига кўрсатилаётган турли ахборий таъсирлар, ёшларни ҳар хил деструктив²³ ғоялар таъсиридан ҳимоялаш, ёшлар тарбияси борасида амалга оширилиши зарур бўлган вазифалар хусусида сўз юритилади.

Таянч сўз ва тушунчалар: глобаллашув, оммавий ахборот воситалари, шахс, таълим, тарбия, маънавият, мафкуравий бўшлиқ.

Н.Т. Тургунова, научный руководитель Ш.И. Пахрутдинов
ИИВ Академияси ўқитувчиси
Ташкент, Ўзбекистон
nasiba.turgunova@bk.ru

РОЛЬ ИНФОРМАЦИИ В МОЛОДЕЖНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В настоящей статье ведется речь о различных видах информационного воздействия на сознание людей в современных условиях глобализации, о задачах по воспитанию, защите населения, особенно молодежи от различного рода деструктивных идей.

Ключевые слова и понятия: глобализация, средства массовой информации, личность, образование, воспитание, духовность, идеологическое пространство.

Ҳаёт ҳақиқати шуни кўрсатадики, ҳар қандай тараққиёт маҳсулидан икки хил мақсадда – эзгулик ва ёвузлик йўлида фойдаланиш мумкин. Агар башарият тарихи, унинг тафаккур ривожини тадрижий равишда кўздан кечирадиган бўлсак, ҳаётда инсонни камолотга, юксак марраларга чорлайдиган эзгу ғоя ва таълимотлар билан ёвуз ва зарарли ғоялар ўртасида азалдан кураш мавжуд бўлиб келганини ва бу кураш бугун ҳам давом этаётганини кўрамиз. Барчамизга маълум бўлган глобаллашув жараёнининг яна бир ўзига хос жиҳати шундан иборатки, ҳозирги шароитда у мафкуравий таъсир ўтказишнинг ниҳоятда ўткир қуролига айланиб, турли сиёсий кучлар ва марказларнинг манфаатларига хизмат қилаётганини соғлом фикрлайдиган ҳар қандай одам, албатта, кузатиши муқаррар.

Ёшларни турли маънавий таҳдидлардан ҳимоялаш борасида уларнинг манфаатлари ва муаммолари билан шуғулланадиган давлат органлари ва нодавлат тузилмалар томонидан Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг ташаббуси билан ишлаб чиқилган ва 2017 йилда тасдиқланган “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси”да ёш авлодни ҳар томонлама соғлом ва баркамол этиб тарбиялаш борасидаги ишларни янги босқичга кўтариш мақсадида белгиланган комплекс ёндашувлар асосида қатор амалий ишлар олиб борилмоқда.

Бугунги кунда Ўзбекистонда мамлакатимиз тараққиёти омили бўлган ёш авлод таълим-тарбияси устувор йўналиш сифатида давлат сиёсати даражасига олиб чиқилди. Ёшларимизнинг ўз халқи, юрт равнақи ва мустақил давлатимиз барқарорлиги ҳамда эртасига ишонч ҳисси Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёти йўлидан тўғри бораётганлигининг ёрқин ифодаси бўла олади. Зеро, Юртбошимиз

²³ Деструктив – лотинча «destructio» сўзидан олинган бўлиб, «бузғунчи» маъносини беради.

таъкидлаганидек, “Энг муҳим вазифа – ёшларнинг онгу тафаккурини маърифат асосида шакллантириш ва тарбиялашдир. Дунёдаги экстремизм ва терроризм оқибатлари билан эмас, сабаблар билан курашиш лозим. Сайёрамизнинг эртанги куну, фаровонлиги фарзандларимиз қандай инсон бўлиб камолга етиши билан боғлиқ”[1].

Биламизки, ижобий ва салбий ахборотни фарқлаш, яхши маълумотни ўзлаштириш ва зарарлисини рад этиш учун инсон онги ривожланган, унинг ўзида эса мустаҳкам ирода, ахборот истеъмоли маданияти, мафкуравий иммунитет, оқниқорадан, яхшини-ёмондан ажрата олиш қобилияти ривожланган бўлиши зарур. Мамлакат аҳолисининг барчаси бундай имкониятга эга, дейиш қийин. Шунинг учун ахборий-психологик барқарорликни биринчи ўринда давлат тузилмалари хизматчилари, журналистлар, педагоглар, жамоат ташкилотлари ходимлари ва бир сўз билан айтганда маърифатпарвар инсонлар таъминлашлари зарур.

Ахборий таҳдидларнинг энг хавфлиси – давлат сиёсатини таъминлашга халақит бераётганларидир. Чунки агар шахсга салбий таъсир тор доирадаги одамларни қамраб олса, давлат ва жамиятга таҳдид бутун бир мамлакат, халқ тинчлигини хавф остига қўяди. Бу жуда катта ва жиддий муаммодир. Ахборот-психологик хавфсизлик соҳаси мутахассисларининг фикрларига кўра, ахборий таҳдидларга қарши курашнинг энг мақбул йўлларида бири мамлакат ўзини ўзи ахборот билан таъминлаши ҳисобланади. Албатта, бундай ахборот тўлиқ, сифатли ва ҳаққоний бўлиши шарт, акс ҳолда жамият аъзолари турли деструктив манбаларга мурожаат этадилар вабунга ҳеч ким тўсқинлик қилолмайди. Чунки инсон психологиясининг шундай бир хусусияти борки, агар у бирор бир воқеа бўйича уч-тўрт соат ичида маълумот (жумладан, расмий) ололмаса, пайдо бўлган ахборот бўшлигини ҳар хил уйдирма ва миш-мишлар тўлдиради.

Ахборот психологик таъсир воситаси сифатида жуда қудратли кучга эгадир. Шунинг учун мафкуравий тарғибот самарадорлиги кучли мамлакатларнинг аҳолисини танлаган йўлларида оғдириш қийин кечади. Ахборот-психологик хавфсизликка таҳдиднинг биринчи манбаси – бу инсоннинг ўзи. Инсонда онгнинг мавжудлиги таҳдид манбасини ифодалайди. Ундан ташқари бошқа манбалар ҳам бор. Улар сирасига бошқа мамлакатларнинг Ўзбекистон ахборот ҳудудида ҳукмронлик қилишга йўналтирилган ҳаракатлари ва турли ноҳолис сиёсий, ҳарбий, иқтисодий, жамоавий тузилмалар вакилларининг Ўзбекистон фуқароларига нисбатан салбий таъсир ўтказишини кўрсатиш мумкин. Бундай ҳаракатлар, одатда, турли оммавий ахборот воситалари (ОАВ), турли нодавлат ташкилотлари, жамғармалар, гуруҳлар ва ҳоказолар томонидан амалга оширилади. Шу билан бирга ахборот соҳасига ихтисослашган ташкилотлар, ОАВлар фаолиятининг етарли даражада самарали эмаслигини ҳам муайян таҳдидлар сифатида баҳолаш мумкин.

Жамиятимизнинг турли соҳаларида амалга оширилаётган ислоҳотлар, ижтимоий муносабатлар ва тузилмалардаги ижобий ўзгаришлар, демократлашув жараёнлари шахсга ўз йўлини ўзи танлаши, белгилаши учун қулай имкониятлар яратди. Шундай шароитда оммавий ахборот воситалари олдида жуда катта стратегик масалаларни ҳал этишга кўмаклашиш вазифаси қўйилгандир. Зеро, ОАВнинг ижтимоий онгни мақсадга мувофиқ шакллантириш, аҳолининг стереотиплари ҳамда установкаларини таркиб топтириш борасидаги имкониятлари жуда кенгдир. Жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий, маданий тараққиёти бевосита унинг маънавий-ахлоқий негизларининг ривожланиши билан боғлиқ. Бу негизлар умуминсоний қадриятларга содиқлик, халқимизнинг маънавий меросини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш, инсоннинг ўз имкониятларини эркин намоён қилиши, ватанпарварликдан иборат.

Мазкур маънавий - ахлоқий негизлар замирида умуминсоний ва миллий қадриятлар муштараклигига, фуқароларимизнинг маънавиятини шакллантиришга

эришиш ётади. Чунки шахс тафаккурини ўстирмасдан, унинг маънавий дунёсини бойитмасдан туриб ижтимоий, иқтисодий, маданий жабҳалардаги вазифаларни бажариш, миллий мафкурани тўла-тўқис яратиш мумкин эмас. Дарҳақиқат, инсон болалигиданоқ жамиятда ўз ўрнига эга бўлиши учун ўзининг жамият билан муносабатига ойдинлик киритиб олиши, жамият қонуниятларини англаши, ундаги ўзгаришлар ва янгиликлардан ўз вақтида бохабар бўлиб туриши лозим. Демак, бунда шубҳасиз ОАВнинг ўрни беқиёс. ОАВ шахс тафаккури, эстетик дидини шакллантириш орқали жамият тараққиётига кучли таъсир этувчи восита эканлиги ва бунда матбуотнинг ўрни ва ролини ўрганиш энг долзарб масалалардан бири эканлиги аён бўлади. ОАВга бўлган муносабатнинг ўзгариши, давр талаби асосида унга «тўртинчи ҳокимият» мақоми берилди.

Бу эса ўз ўрнида матбуотга улкан масъулият юклади. Матбуот ижтимоий ҳодисаларнинг фаол кузатувчиси сифатида жамиятда ўзига хос ўрин эгаллайди. Ўз мақсади – кишиларда ижтимоий фикр уйғотиш орқали жамият тараққиётига ҳисса қўшишга ўзига хос «эркин минбар» усули билан эришилади. ОАВлар бугунги кунда эркин фикр майдонига айланиб бормоқда. Матбуот мустақиллик ғоясини юртдошларимиз қалби ва онгига сингдиришда беқиёс хизмат қилмоқда. Ўлмас маданий меросимиз, миллий истиқлол мафкураси бунёдкор халқимизнинг бой маънавий қадриятларини тарғиб қилмоқда. Зеро, бугунги кунда матбуот инсоннинг ўзини-ўзи, кимлигини идрок этишга, ҳаётнинг маъно-моҳияти нимадан иборат эканлигини теран тушуниш, ёшларни маънавий тарбиялашга хизмат қилмоқда.

Бу, айниқса, ижтимоий-сиёсий газета-журналлар, телевидение ва радио фаолиятида яққол намоён бўлмоқда. Айрим теле ва радиоканаллардаги рекламалар, буклетлар, турли хориж матбуот нашрларидаги мақолалар – буларнинг ҳаммаси ахборий манипуляция таъсирига тушмаслик мақсадида шакллантириладиган кўникмаларни таркиб топтиришда асосий манба, «кўргазмали қурол» бўлиши мумкин. Шу билан бирга турли ОАВларнинг киши онгига таъсири масаласидан ташқари, турли деструктив гуруҳлар, культ ва секталарнинг шахс, давлат, жамият хавфсизлигига кўрсатаётган таҳдиди кўлами ҳам ҳозирги вақтда ошиб бормоқда. Бундай гуруҳларга аъзоларни жалб қилиш ва онгни назорат қилиш модели, гуруҳий босим кўрсатиш усуллари ва «ақлни пешлаш» воситалари тўғрисида нафақат талабалар, балки ўқитувчилар ҳам етарли маълумотга эга эмаслар.

Шу тариқа, киши онгига деструктив таъсир кўрсатилиш эҳтимоли хавфи юқори даражада қолмоқда. Шунинг учун таълим-тарбия жараёнида, турли воситалар орқали бериб бориладиган ахборотлар ёшларнинг психологик қарамлик сиртмоғига тушиб қолиш хавфини имкон қадар пасайтиришга йўналтирилган бўлиши зарур. Албатта, бу борада мамлакатимизда талайгина ишлар амалга оширилган ва бу жараён давом этмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 3 сентябрдаги «Республика Маънавият ва маърифат кенгашини қўллаб-қувватлаш тўғрисида»ги ПФ-2385-сонли фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 3 майдаги «Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-4307-сонли, 2019 йил 30 октябрдаги Вазирлар Маҳкамасининг «Маънавият фидойиси» кўкрак нишонини таъсис этиш тўғрисида»ги 897-сонли қарорининг қабул қилинганлиги, шунингдек, мамлакатимизда илм-фанни янада равнақ топтириш, ёшларимизни чуқур билим, юксак маънавият ва маданият эгаси этиб тарбиялаш, рақобатбардош иқтисодиётни шакллантириш борасида бошлаган ишларимизни жадал давом эттириш ва янги, замонавий босқичга кўтариш мақсадида, 2020 йилнинг «*Илм-маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили*» сифатида эълон қилиниб, мазкур йўналишда Давлат дастурининг қабул қилиниши маънавий- маърифий ишлар ҳамда ёшлар сиёсатининг Ўзбекистонда кун тартибидаги асосий масалалардан бири эканлигидан далолат беради. Бироқ шу билан бирга ёшлар онгига салбий таъсир ўтказаётган деструктив

ғояларга қарши курашиш, бу борадаги профилактик чора-тадбирларни амалга оширишда илмий асосланган яхлит ижтимоий-психологик, педагогик, ижтимоий-маданий тизимни яратиш зарурияти юзага келганлигини ҳам таъкидлаш жоиз.

Бугунги глобаллашув жараёнларида ахборотлашувнинг кенгайиши маънавий таҳдидларнинг янада кучайишига олиб келмоқда. Бу эса маънавиятни ёшлар онгига сингдириш, инсон қалбига йўл топишни ҳар томонлама пухта ўйланган тизимли равишда олиб бориш бу соҳадаги фаолиятни янада кучайтиришни талаб этмоқда. Ёшлар тарбиясида маънавий хавфсизлик масаласи ҳақида гапирганимизда шуни айтиш жоизки, тадқиқот мавзусининг муҳим қирраларидан бири бўлмиш миллий маънавий хавфсизлик омиллари роли масаласини тадқиқ этиш муаммоси янада долзарблашиб бораверади. Ёшларимизда интеллектуал салоҳиятни юксалтириш, улардаги миллий ўзликни англашни кучайтириш, миллатпарварлик ва ватанпарварлик ватанпарварлик туйғуларини ошириш масалаларига алоҳида тўхталиш зарур бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 19 сентябрда БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида нутқ. // “Халқ сўзи” газетаси. 2017 йил 20 сентябрь.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 3 сентябрдаги «Республика Маънавият ва маърифат кенгашини қўллаб-қувватлаш тўғрисида»ги ПФ-2385-сонли фармони.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 3 майдаги «Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-4307-сонли қарори.

4. 2019 йил 30 октябрдаги Вазирлар Маҳкамасининг «Маънавият фидойиси» кўкрак нишонини таъсис этиш тўғрисида»ги 897-сонли қарори.

B.E. Parmonov
Andijon davlat universiteti, Uzbekiston
boburf@list.ru

OLIIY T'LIM TIZIMIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING IJTIMOIIY – PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

Аннотация. *Maqolada oliy ta'lim tizimining boshqaruvi, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, boshqaruv tizimini takomillashtirish va O'zbekiston Respublikasi hududida oliy ta'lim muassasining avtanomiyasini oshirish masalalari ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *Yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, ta'lim tizimini takomillashtirish, O'zbekiston Respublikasidagi oliy o'quv yurtlarining mustaqilligini kengaytirish.*

Б. Пармонов
Андижанский государственный университет, Узбекистан
boburf@list.ru

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы управления высшим образованием, подготовки высококвалифицированных специалистов,*